

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 23. ledna 2025 ve věci č. 31175/14 – *Reznik proti Ukrajině*

Senát páté sekce Soudu jednomyslně shledal porušení práv stěžovatele – advokáta na respektování soukromého života, obydlí a korespondence podle článku 8 Úmluvy kvůli domovní prohlídce, zabavení materiálů a elektronických zařízení a jejich předání k expertíze bez existence záruk k ochraně privilegované komunikace. Týmž poměrem hlasů Soud konstatoval porušení práva na účinný prostředek nápravy podle článku 13 Úmluvy, neboť stěžovatel nemohl nechat postup vnitrostátních orgánů účinně přezkoumat.

I. Skutkové okolnosti

V roce 2013 policie provedla domovní prohlídku u stěžovatele – advokáta v souvislosti s podezřením, že se vedoucí představitelé státního podniku, se kterým měl stěžovatel uzavřenu smlouvu o poskytování právních služeb, dopustili trestných činů zneužití pravomoci veřejné osoby a zpronevěry. Policie kromě písemných materiálů zabavila u stěžovatele také harddisk a flashdisk, které následně předala k odbornému zkoumání kriminalistickému ústavu. Prohlídka a zabavení věcí se opíraly o soudní příkaz a samotný zákrok policie proběhl v přítomnosti stěžovatele, zástupců advokátní komory a nezúčastněných osob. Stěžovatel posléze neúspěšně brojil proti příkazu k prohlídce a zabavení věcí s ohledem na ochranu privilegované komunikace, přičemž neměl žádné formální postavení v trestním řízení. Nosiče dat mu byly vráceny až po téměř třech letech.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal porušení práv na respektování soukromého života, obydlí a korespondence kvůli domovní prohlídce a zabavení písemných materiálů a nosičů elektronických dat.

K prohlídce prostor advokáta, ochraně privilegované komunikace mezi advokátem a jeho klienty a k existenci záruk proti zneužití či svévoli Soud odkázal na obecné zásady ve své judikatuře (*Särgava proti Estonsku*, č. 698/19, rozsudek ze dne 16. listopadu 2021, § 87–89). Zásah do důvěrné komunikace vyžaduje závažný důvod a prohlídky u advokátů musí podléhat přísné kontrole. Vnitrostátní právo musí vymezit rozsah ochrany důvěrnosti, pravidla a postupy k identifikaci a k ochraně dokumentace při prohlídce a zabavení věcí. Nadto musí stanovit postup, aby soudy mohly jednak provést přezkum přiměřenosti opatření k námitce, že došlo k zabavení konkrétního důvěrného materiálu, jednak nařídít vrácení nebo zničení dotčeného materiálu (*Vinci Construction a GTM Génie Civil et Services proti Francii*, č. 63629/10 a 60567/10, rozsudek ze dne 2. dubna 2015, § 79).

Podle Soudu opatření v podobě domovní prohlídky, zajištění materiálů a nosičů dat a jejich předání k odbornému zkoumání představovaly zásah do práv stěžovatele zaručených článkem 8 Úmluvy. Zkoumal proto, zda byl zásah v souladu se zákonem, sledoval legitimní cíl a byl nezbytný ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy. K zákonnosti opatření a existenci záruk Soud poukázal na úpravu v trestních předpisech. Podotkl, že příkazy k prohlídce a zabavení věcí vydávají soudy a prohlídku u advokáta si může vyžádat jen omezený okruh osob ze státního zastupitelství. Nadto musí soudům předestřít přesvědčivé důvody stran existence důvodného podezření, že u osoby, jejíž prostory mají být prohledány, budou nalezeny důležité důkazy. Soudce poté vypracuje seznam hledaných věcí; zvláštní pozornost musí věnovat ochraně privilegované komunikace. Zároveň podle předpisů o výkonu advokacie musí advokátní komora obdržet informaci o chystané prohlídce u člena komory k zajištění přítomnosti zástupce. Tyto záruky reagují na nedostatky zjištěné v minulosti (*Golovan proti Ukrajině*, č. 41716/06, rozsudek ze dne 5. července 2012, § 61–63).

Soud přesto shledal, že vnitrostátní pojetí ochrany privilegované komunikace zůstalo nejasné. Z právní úpravy ani z judikatury nejsou zřejmé důvodné výjimky umožňující zásahy do této komunikace (tamtéž, § 60). Není jasné, zda se za všech okolností zakazuje zabavení důvěrných materiálů. Rovněž zástupci advokátní komory mají omezená práva; mohou policii klást otázky a podávat námitky, ta ale na ně nemusí reagovat. Chybí dále soudní či jiný nezávislý přezkum k urychlenému řešení sporů stran zabavení a použití materiálů pro účely vyšetřování (*Robathin proti Rakousku*, č. 30457/06, rozsudek ze dne 3. července 2012, § 48). Chybí také postup nebo záruky ohledně zkoumání nosičů a třídění dat k zabránění zpřístupnění privilegované komunikace. Existence záruk je o to důležitější, neprovádí-li se třídění už při prohlídce, ale nosiče jsou zabaveny, nebo jejich obsah zkopírován (*Särgava proti Estonsku*, cit. výše, § 99–108). Naopak vydání příkazu k prohlídce *ex parte* a možnost vznést námitky, resp. podat odvolání proti příkazu před jeho vykonáním, nejsou v rozporu s článkem 8 Úmluvy (*Tamosius proti Spojenému království*, č. 62002/00, rozhodnutí ze dne 19. září 2002). Roli však hraje, zda dotčená osoba může alespoň zpětně napadnout zákonnost prohlídky nebo její provedení (viz níže k námitce podle článku 13 Úmluvy). Podle Soudu tak stále přetrvávají vážné pochybnosti o kvalitě záruk k ochraně privilegované komunikace. Protože ale považoval za nutné posoudit, jak se změny promítly ve věci stěžovatele, ponechal otevřenou otázku zákonnosti zásahu (*Wieser a Bicos Beteiligungen GmbH proti Rakousku*, č. 74336/01, rozsudek ze dne 16. října 2007, § 64–66). Zároveň Soud poznamenal, že mezi stranami nebylo sporu, že zásah sledoval legitimní cíl předcházení zločinnosti.

Stran přiměřenosti zásahu Soud podotkl, že stěžovatel byl advokátem podezřelých osob; z ničeho nevyplývá, že se podílel na údajné trestné činnosti. Dle Soudu tento faktor od vnitrostátních orgánů vyžadoval, aby obzvláště obezřetně posoudily, zda bylo možné potřebné důkazy získat jinak než prohlídkou, a pokud taková alternativa neexistovala, aby přesně a důsledně vymezily rozsah prohlídky a věci k zabavení (*Yuditskaya a ostatní proti Rusku*, č. 5678/06, rozsudek ze dne 12. února 2015, § 29). Stěžovatel přitom vrátil veškerou dokumentaci společnosti cca dva měsíce před vydáním příkazu k domovní prohlídce a tato skutečnost vyplývala ze záznamů společnosti, které měla policie k dispozici. Závěr v soudním příkazu, že si některé chybějící či další relevantní materiály pro účely vyšetřování, ponechal, podle Soudu postrádal dostatečné odůvodnění. Nadto příkaz dal policii velmi široké pravomoci k vyhledávání jakýchkoli materiálů týkajících se „finanční a obchodní činnosti“ velkého počtu společností a osob a k zabavení různých nosičů dat bez konkrétních pokynů, jak ochránit privilegovanou komunikaci, která se mohla na nosičích či u stěžovatele nacházet (*Särgava proti Estonsku*, cit. výše, § 104). Soud proto zkoumal, zda neurčitost příkazu kompenzovaly dostatečné procesní záruky chránící před zneužitím či svévolí.

Shledal, že prohlídka proběhla v přítomnosti stěžovatele, dvou nezúčastněných svědků a tří zástupců advokátní komory, kteří nezůstali pasivní (*Leotsakos proti Řecku*, č. 30958/13, rozsudek ze dne 4. října 2018, § 51). Jejich námitky ale neměly praktický účinek a nemohly zabránit v zabavení věcí. Není také zřejmé, zda zástupce komory či jiná nezávislá osoba dohlíželi na pozdější třídění dat na nosičích, které policie odvezla bez kontroly obsahu (*Wieser a Bicos Beteiligungen GmbH proti Rakousku*, cit. výše, § 63). Policie přitom nosiče zaslala k externímu zkoumání a požádala, aby vyjma materiálů uvedených v příkazu byla identifikována a vyřazena data týkající se širšího okruhu společností a osob, jakož i veškerá korespondence a všechny vymazané položky. Podle Soudu ale už to, že elektronická zařízení advokáta, která potenciálně mohla obsahovat důvěrné materiály, byla zabavena, odvezena a zpřístupněna bez vnějšího dohledu nebo jiných záruk, představovalo nepřiměřený zásah do práv stěžovatele (*Robathin proti Rakousku*, cit. výše, § 39). Nadto vnitrostátní orgány bezdůvodně zadržovaly nosiče velmi dlouho (*Smirnov proti Rusku*, č. 71362/01, rozsudek ze dne 7. června 2007, § 58).

Vzhledem k výše uvedenému Soud konstatoval, že postup policie nebyl v praxi doprovázen dostatečnými zárukami a nelze ho považovat za „nezbytný v demokratické společnosti“.

Soud proto shledal, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy.

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 13 ÚMLUVY

Stěžovatel dále namítal porušení práva na účinný prostředek nápravy k přezkoumání výše uvedených námitek podle článku 8 Úmluvy.

Soud připomněl, že osoba musí disponovat účinným prostředkem nápravy, který umožní přezkoumat podstatu její námitky podle Úmluvy, resp. dosáhnout nápravy. V případě provedení prohlídky, anebo jakmile se dotčená osoba jinak dozvěděla o vydání příkazu, musí existovat postup k přezkoumání právních a skutkových důvodů příkazu a k dosažení nápravy, byla-li prohlídka nařízena nebo provedena nezákonně (*Avanesyan proti Arménii*, č. 12999/15, rozsudek ze dne 20. července 2021, § 27 a § 29).

V dané věci Soud uvedl, že právní úprava neumožňuje podat proti příkazu k domovní prohlídce opravný prostředek (*Golovan proti Ukrajině*, cit. výše, § 32). K jiným prostředkům nápravy podotkl, že v době podání stížnosti k Soudu se trestní věc nacházela v přípravném řízení a Soud neměl informace o vývoji či výsledku případu. Nemohl tedy konstatovat, že stěžovatel disponoval prostředky nápravy podle soudního řádu správního, když tyto nemohl využít, dokud probíhá trestní řízení. Soud proto nezkoumal jejich potenciální účinnost. Obdobně se nezabýval těmi prostředky trestního práva, jejichž dostupnost závisela na posunu případu do soudního stadia řízení. Vzal však v úvahu, že trestní právo umožňuje vlastníkově zabavených věcí získat tyto zpět, prokáže-li nezákonnost zabavení či absenci řádného odůvodnění. Podle vnitrostátní judikatury toto uznání porušení práv vlastníka představuje také základ pro získání kompenzace v civilním řízení. Tento postup tedy poskytuje vlastníkům důležitou záruku (*Vinci Construction a GTM Génie Civil et Services proti Francii*, cit. výše, § 79). Stěžovatel toho využil a získal zpět část zabavených věcí. Přesto jeho klíčové námitky, tvořící jádro stížnosti k Soudu, zejména k odůvodnění vydání příkazu k prohlídce a k zákonnosti postupu policie (včetně ochrany privilegované komunikace), tj. jiné než ty, které souvisely se zajištěním jeho věcí, zůstaly mimo přezkum.

K možnosti osob, které neměly procesní postavení v trestním řízení, domáhat se odškodnění v občanskoprávní řízení Soud podotkl, že tento postup nepovažoval v minulosti za účinný, protože nebyl v praxi dostatečně jistý (*Golovan proti Ukrajině*, cit. výše, § 69–70). Z podkladů nevyplývalo, zda provedená úprava trestních přepisů tuto situaci změnila. Nadto vláda nepředložila příklady z judikatury či jiné důkazy, podle kterých lze dosáhnout nápravy v civilním řízení (jiného než v souvislosti s požadavkem na náhradu škody za porušení, které již bylo zjištěno v průběhu řízení). Není proto jasné, zda by u stěžovatele mohl soudce civilního soudu přezkoumat důvody, na nichž je založen platný příkaz k domovní prohlídce, nebo posuzovat zákonnost či oprávněnost postupu policistů v průběhu prohlídky provedené ve stále probíhajícím trestním řízení (*Avanesyan proti Arménii*, cit. výše, § 33).

Podle Soudu tedy jednak není zřejmé, zda by nějaký prostředek nápravy umožnil stěžovateli zpochybnit důvody uvedené v příkazu k prohlídce alespoň po jejím skončení (*Kruglov a ostatní proti Rusku*, č. 11264/04, rozsudek ze dne 4. února 2020, § 113–14). Rovněž není jasné, zda mohl nějakým prostředkem napadnout údajné pochybení policistů, včetně ochrany privilegované komunikace, s výjimkou postupu, který se týkal zajištění jeho věcí. Podle Soudu tak námitka vlády stran nevyčerpání prostředků nápravy stěžovatelem neobstojí.

Soud proto shledal, že došlo i k porušení článku 13 Úmluvy.